

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA XXI, BROJ 1., 2023.

Dugonjić mr Božidarka, sudija Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI VRHOVNOG SUDA BIH

Sažetak

Sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine, postupajući u krivičnom postupku, dužni su, između ostalog, da vode računa o tome da se suđenje održi neometano i dostojanstveno, što s druge strane, uspostavlja obavezu učesnika u tom postupku da se pred sudom ponašaju dolično i u skladu sa procesnim pravilima. Međutim, u praksi se nerijetko dešava da učesnici u krivičnom postupku, uključujući i branitelje optuženih, izlaze iz okvira korektnog i primjerenog postupanja pred sudom, u kojem slučaju sudovi imaju na raspolaganju zakonom propisane mehanizme radi korekcije takvog ponašanja. U takvim situacijama, ono što predstavlja poseban izazov za sud je postizanje pravilne ravnoteže između potrebe da se zaštiti autoritet sudske vlasti i potrebe da se zaštiti sloboda izražavanja u onoj mjeri koja je dopuštena i koja se odnosi na kritike različitih sudskih odluka u toku krivičnog postupka sa stanovišta struke. U tom kontekstu, odluka o kažnjavanju branitelja mora slijediti zakonom propisane uvjete i biti jasno i dosljedno argumentirana, pa je svrha ovog rada da u tom smislu ukaže na primjere dobre prakse, ali i na one u kojima su učinjeni propusti utvrđeni kroz žalbeni postupak pred Vrhovnim sudom Federacije Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: kažnjavanje zbog narušavanja reda i procesne discipline, neometano i dostojanstveno suđenje, nedolazak branitelja na glavni pretres, pravo na slobodu izražavanja, zaštita autoriteta i nepristrasnosti suda.

ABSTRACT

Courts in the Federation of Bosnia and Herzegovina, presiding over the criminal proceedings, are duty-bound, among other things, to ensure that the trial is conducted in an unimpeded and dignified manner, which, on the other hand, obliges participants in the proceedings to act appropriately and in accordance with the procedural rules before the court. However, in practice it happens all too often that participants in the proceedings, including counsel for defendants, overstep the framework of fair and appropriate conduct before

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI

VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

the court, in which case courts have at their disposal mechanisms prescribed in the law to remedy such conduct. In such situations, what presents a particular challenge for the court is achieving a right balance between the need to protect the authority of judicial power and the need to protect freedom of expression to the extent to which it is allowed and relates to the criticism of different court decisions in the course of criminal proceedings from the point of view of members of the legal profession. In this context, a decision to sanction a defense counsel must be in line with conditions prescribed in the law and clearly and consistently reasoned, which is why the purpose of this paper is, in that sense, to point to examples of good practice, but also other examples in which omissions have been established through the appellate proceedings before the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: sanctioning due to violation of the order and procedural discipline, unimpeded and dignified trial, failure of a defense counsel to appear at trial, right to the freedom of expression, protection of the authority and impartiality of the court.

Uvod

Iako Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZKP FBiH) na jasan način propisuje situacije u kojima je sud ovlašten da branitelja kazni, ponekad se u praksi javljaju dileme u vezi sa pitanjem kada je određeno ponašanje branitelja u okviru prava na odbranu njegovog branjenika, a kada ono prelazi tu mjeru i ulazi u zonu ometanja suđenja, narušavanja procesne discipline ili povrede dostojanstva suda, kao i dileme o načinu na koji sud treba da postupi u ovoj potonjoj situaciji. Praksa Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), kao i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ustavni sud BiH) je u tom kontekstu uspostavila određene standarde u okviru razmatranja povrede čl. 6. i 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava (u daljem tekstu: EKLJP), a praksa Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vrhovni sud FBiH), standarde u primjeni relevantnih zakonskih odredbi. I jedni i drugi standardi će biti predstavljeni u ovom radu kroz praktične primjere iz prakse, s ciljem boljeg razumijevanja ove problematike i otklanjanja dilema koje se s tim u vezi pojavljuju u praksi.

1. Standardi prema praksi ESLJP i US BiH

1.1. Praksa ESLJP (Radobuljac protiv Hrvatske)¹

ESLJP je u ovom predmetu utvrdio povredu člana 10. EKLJP, odnosno, povredu prava na slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva. Činjenično, u konkretnom slučaju je sudija u parničnom postupku donio rješenje o mirovanju postupka na koje je podnositelj zahtjeva izjavio žalbu u kojoj je, između ostalog, naveo: „Naznačeno postupanje suca je apsolutno neprihvatljivo. Na takav način nastoji stvoriti dojam kako postupa u predmetnoj stvari, dok se suštinski ročišta održavaju bez smislenog sadržaja“. Nakon toga, postupajući sudija je zbog ove izjave kaznio podnositelja zahtjeva novčanom kaznom u iznosu od 1.500 kuna, navodeći u svojoj odluci da takva izjava vrijeđa sud i suca i predstavlja neprihvatljivu komunikaciju između suda i odvjetnika koji zastupa jednu od stranaka, kao i da je podnositelj zahtjeva, dajući tu uvredljivu izjavu, implicirao da sudac besmisleno vodi postupak „a najvjerovatnije besmisleno vodi postupak i u svim drugim predmetima, što predstavlja ozbiljnu uvredu kako suda, tako i suca.“

ESLJP je, nakon što je utvrdio dopuštenost podnositeljevog zahtjeva (jer odluka o izricanju novčane kazne za vrijeđanje suda predstavlja miješanje u pravo na slobodu izražavanja), našao da, iako član 10. EKLJP ne jamči neograničenu slobodu izražavanja, te da posebno, sloboda izražavanja stranaka u sudnici nije neograničena (obzirom da posebni interesi, kao što je autoritet sudbene vlasti dovoljno su važni da opravdaju ograničenja ove slobode), sudovi, odnosno suci, kao dio temeljene institucije države, mogu biti predmet osobne kritike unutar dopuštenih granica, odnosno, mogu biti podvrgnuti širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana (pri čemu je potrebno jasno razlikovati kritiku i uvredu). Primjenjujući navedene principe na konkretan slučaj, ESLJP je prvo posmatrao kontekst u kojem su primjedbe podnositelja zahtjeva date, te je našao da su one bile ograničene na sudnicu (za razliku od kritiziranja suca izraženog npr. u medijima), i da „to nije bio otvoren i cjelokupni napad na autoritet sudbene vlasti, već interna komunikacija između podnositelja zahtjeva kao odvjetnika i žalbenog suda, čega opća javnost nije bila svjesna“, zbog čega nije prihvatio Vladinu tvrdnju da je svrha tih primjedbi bila da se sudija javno diskreditira. Dalje je ESLJP razmatrao prirodu primjedbi podnositelja zahtjeva i našao da su njegovi komentari bili usmjereni na način na koji je sudac vodio postupak, odnosno,

¹ Zahtjev broj 51000/11, presuda od 28.06.2016.

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

bili su ograničeni na rad suca u konkretnom predmetu njegovog klijenta, te odvojeni od kritika usmjerenih na njegove opće kvalitete, bilo u profesionalnom ili u nekom drugom smislu. Stoga je, u konačnici, ESLJP zaključio da „domaći sudovi nisu uspjeli postići pravu ravnotežu između potrebe da se zaštiti autoritet sudbene vlasti i potrebe da se zaštiti sloboda izražavanja podnosioca zahtjeva“, pa kako podnositelj zahtjeva nije prešao granice prihvatljive kritike u smislu člana 10. EKLJP, miješanje o kojem je riječ, ne može se smatrati „nužnim u demokratskom društvu“. Utvrđujući povredu navedene odredbe EKLJP, sud je prihvatio i podnositeljev zahtjev za naknadu štete u visini izrečene novčane kazne, dok je u pogledu neimovinske štete našao da utvrđenje te povrede, samo po sebi, predstavlja dovoljnu pravičnu naknadu u ovim okolnostima.

1.2. Ustavni sud BiH (AP – 520/10 od 24.05.2013.)

U ovom predmetu, i Ustavni sud BiH je utvrdio povredu prava apelanta na slobodu izražavanja, odnosno, povredu člana 10. EKLJP. Međutim, istovremeno je našao da je apelacija nedopuštena iz osnova člana 6. stav 1. EKLJP odnosno, sa aspekta povrede prava na pravično suđenje, nalazeći da se postupak koji je doveo do izricanja novčane kazne apelantu, nije ticao odlučivanja o „pravima i obavezama građanske prirode“, niti se radilo o „krivičnoj optužbi“ u smislu člana 6. stav 1. EKLJP, zbog čega ta odredba u konkretnom slučaju nije primjenjiva.

Kada je u pitanju povreda člana 10. EKLJP, činjenično se u konkretnom slučaju radilo o novčanom kažnjavanju advokata (branitelja u krivičnom postupku), zbog navoda u pismenom podnesku da „sud svojim odlukama favorizira tužilaštvo, da odluke donosi po principu vjerovanja tužilaštvu i bez ikakve veze sa ponuđenim dokazima ili bez ikakvih dokaza usvaja prijedloge tužilaštva...,da je sud već pokazao spremnost da vjeruje tužilaštvu, te da pruža neprimjerenu pomoć tužilaštvu...“, jer ovakvi navodi, po stavu redovnih sudova, predstavljaju grubo vrijeđanje ugleda i dostojanstva suda, te je advokat neprimjerenim i neargumentiranim tvrdnjama i insinuacijama prešao granice korektnosti i profesionalnosti. Ustavni sud BiH je, razmatrajući tvrdnju apelanta da mu je na naprijed opisani način povrijeđeno pravo na slobodu uzražavanja, utvrdio da se u skladu sa stavom 2. člana 10. EKLJP, vlast može miješati u ostvarivanje slobode izražavanja samo ako se ispune tri kumulativna uvjeta: a) miješanje je propisano zakonom, b) miješanje ima cilj da zaštiti jedan ili više predviđenih interesa ili vrijednosti i c) miješanje je neophodno u demokratskom društvu, te da sudovi moraju

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

slijediti ova tri uvjeta kad razmatraju i odlučuju o predmetima koji se tiču slobode izražavanja. Dalje je Ustavni sud BiH u svojoj odluci naveo da, iako navedena odredba prihvata ograničenja slobode izražavanja da bi se održali dostojanstvo i autoritet suda, apelantovi navodi o izražavanju sumnje u nepristranost i neprofesionalnost suda se ne mogu kvalificirati kao vrijeđanje suda, jer su dati u granicama tolerancije koje nameće demokratsko društvo i prije predstavljaju apelantov vrijednosni sud i mišljenje. Stoga je Ustavni sud našao da redovni sud nije u dovoljnoj mjeri objektivno analizirao sadržaj apelantovih navoda, jer se jezičkom i pravnom analizom teško može utvrditi da konkretni tekst, koji izražava sumnju u nepristranost i neprofesionalnost suda, zaista sadrži navode uvredljivog sadržaja, čiji je cilj da se naruši autoritet suda, te da je redovni sud osporenim odlukama prekoračio granice svojih ovlaštenja pri utvrđivanju da su apelantovi navodi uvredljivi za taj sud, jer svoju odluku nije zasnovao na prihvatljivoj analizi činjenica koje su relevantne i svih okolnosti koje su važne u konkretnom slučaju, zbog čega je na arbitran način primijenio zakonsku odredbu kojom je propisana mogućnost kažnjavanja branitelja. Slijedom toga je Ustavni sud BiH zaključio da, u okolnostima konkretnog slučaja, miješanje u apelantovo pravo na slobodu izražavanja nije bilo u „skladu sa zakonom“ i da se razlozi koje je naveo redovni sud u svojoj odluci ne mogu smatrati relevantnim i dovoljnim da se to miješanje opravda, zbog čega je povrijeđeno apelantovo pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. EKLJP.

1.3. Ustavni sud BiH (AP-1817/17 od 22.05.2019.)

U ovom predmetu, za razliku od prethodnog, Ustavni sud BiH se upustio u meritum kada je u pitanju povreda prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. EKLJP, nalazeći da je apelacija u tom dijelu neosnovana, pa je čini se, došlo do promjene stava u pogledu dopustivosti apelacija po tom konvencijskom osnovu. Apelacija je odbijena kao neosnovana i u dijelu koji se odnosio na povredu člana 10. EKLJP, odnosno, povredu prava na slobodu izražavanja. Činjenično, apelant je kao branitelj u krivičnom postupku kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 KM, zbog narušavanja reda i procesne discipline, jer je odbijao da se izjasni o izvedenim materijalnim dokazima optužbe, tražeći rok za izjašnjenje iako je tim dokazima raspolagao duže od mjesec dana (pri čemu se nije radilo o obimnim materijalnim dokazima optužbe), tražio prekid pretresa, navodeći da je njegov branjenik bolestan iako je utvrđeno da je optuženi samo vadio zub prethodni dan i da nije bilo nikakvih pokazatelja o njegovoj bolesti, prigovarao i ponavljao da su povrijeđena prava

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

odbrane, te je na ukupno neprihvatljivo ponašanje i evidentno ometanje reda i procesne discipline upozoren od predsjednika vijeća, nakon čega je odbio da iznese prijedlog dokaza odbrane, tražeći rok i navodeći da će dati o tome pismeno izjašnjenje, te je nakon toga nastavio da bez odobrenja predsjednika vijeća govori koristeći pri tome riječi: „jer se ovo sudija pretvara u inkvizicijski postupak“ iako nije iznio nikakav prijedlog i nije imao bilo kakav razlog za takvo prigovaranje, pa je sud takvo ponašanje okarakterizirao kao narušavanje reda i procesne discipline i nepokoravanje narednjima predsjednika vijeća, zbog čega je doneseno rješenje o novčanom kažnjavanju apelanta. Ustavni sud BiH je našao da iako je načelno dozvoljeno da advokati kritikuju pojedine sudske odluke sa stanovišta struke, nije im dozvoljeno da u okviru člana 10. iznose svoje komentare o toku i u toku postupka kojim vrše pritisak na sud, javnost i slično, tako da je sasvim proporcionalno u odnosu na legitimni cilj da sud kazni advokata zbog njegovih iskaza u postupku koji su uvredljivi za sud, te da se jezičkom analizom navoda advokata u konkretnom slučaju može utvrditi da njegovo ponašanje predstavlja narušavanje reda i procesne discipline i da se time narušavaju autoritet i dostojanstvo suda. Ustavni sud BiH je stava da, iako bi se moglo reći i da se u konkretnom slučaju radi o korištenju procesno dopuštenih radnji koje na raspolaganju ima branitelj, da je apelant, ipak, svojim ponašanjem (uzimanje riječi bez dopuštenja predsjednika vijeća, nepovinovalje nalogima predsjednika vijeća i dr.), prešao granice u vezi sa ponašanjem prilikom vršenja svoje dužnosti branitelja koje su dopuštene procesnim zakonom, zbog čega nije prekršeno apelantovo pravo na slobodu izražavanja iz člana 10. EKLJP.

2. Praksa Vrhovnog suda FBiH

2.1. Relevantni propisi

Odredbama ZKP FBiH propisano je niz različitih situacija kojima se štiti autoritet i dostojanstvo suda i koje omogućavaju kažnjavanje branitelja pod uvjetima iz tih zakonskih odredbi. Većina tih odredbi se odnosi na sve učesnike krivičnog postupka, a neke se odnose isključivo na branitelja. Tako je odredbom člana 164. ZKP FBiH propisano da će sud kazniti novčanom kaznom do 5.000 KM, tužitelja, branitelja, punomoćnika, zakonskog zastupnika i oštećenog koji u podnesku ili u usmenoj riječi vrijeđa sud, te će o kažnjavanju tužitelja izvijestiti Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, a o kažnjavanju branitelja - nadležnu advokatsku komoru. Ova odredba je primjenjiva na bilo koju situaciju u kojoj navedene osobe,

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

uključujući i branitelja, vrijeđaju sud (u pismenom ili usmenom obliku) koja ne mora biti vezana za konkretni krivični postupak ili procesne radnje u vezi s njim.

Dalje, odredbom člana 226. ZKP FBiH je propisano da sud može u toku postupka kazniti novčanom kaznom do 5.000 KM tužitelja, branitelja, punomoćnika, zakonskog zastupnika ili oštećenog ako su njihovi postupci očigledno upravljani na odugovlačenje krivičnog postupka, pa slično prethodno navedenoj odredbi, o kažnjavanju tužitelja obavijestit će Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, a o kažnjavanju branitelja obavijestit će Federalnu advokatsku komoru. U vezi navedenog, valja primijetiti da se u odredbi člana 164. ZKP FBiH traži obavješćavanje “nadležne” advokatske komore u slučaju kažnjavanja branitelja (nije jasno da li je to regionalna ili Federalna advokatska komora), dok se u članu 226. ZKP FBiH zahtijeva da to bude Federalna advokatska komora.

Član 257. ZKP FBiH se odnosi na kažnjavanje zbog narušavanja reda i procesne discipline, pa je jasno da je on primjenjiv na situacije koje se odnose na sudska ročišta, odnosno pretrese. Stav 3. te zakonske odredbe propisuje da ako tužitelj, branitelj, oštećeni, zakonski zastupnik, punomoćnik oštećenog, svjedok, vještak, tumač ili druga osoba koja prisustvuje glavnom pretresu ometa red ili se ne pokorava naređenjima sudije, odnosno predsjednika vijeća za održavanje reda - sudija, odnosno predsjednik vijeća će ga upozoriti, a ukoliko upozorenje bude bezuspješno, sudija, odnosno predsjednik vijeća može narediti da se osoba udalji iz sudnice i kazni novčanom kaznom do 10.000 KM. Dalje se propisuje da ako tužitelj ili branitelj budu udaljeni iz sudnice sudija, odnosno predsjednik vijeća će obavijestiti Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine ili Federalnu advokatsku komoru čiji je branitelj član - radi preduzimanja daljnjih mjera. Ni ovdje nije sasvim jasan dio odredbe koji se odnosi na obavješćavanje Federalne advokatske komore “čiji je branitelj član”, budući da su prema članu 10. stav 4. Zakona o advokaturi FBiH², advokati članovi regionalnih advokatskih komora kod kojih su registrirani, čime stiču članstvo i u Federalnoj advokatskoj komori (dakle, postoji više regionalnih advokatskih komora na području FBiH, dok je samo jedna Federalna advokatska komora čijim članom se automatski postaje pristupanjem regionalnoj advokatskoj komori). Evidentno je također da prema zapriječenoj novčanoj kazni, zakonodavac daje veći značaj, odnosno, pruža jaču zaštitu autoritetu suda kada je u pitanju procesna disciplina, nego kada je u pitanju vrijeđanje suda u situacijama koje propisuje odredba člana 164. ZKP

² Službene novine FBiH broj 25/2002, 40/2002, 29/2003, 18/2005, 68/2005 i 42/2011.

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

FBiH, što je i logično, budući da su sudska ročišta u načelu javna, zbog čega je neophodno i sačuvati ugled i dostojanstvo suda. Upravo zbog toga, stav 4. odredbe člana 257. ZKP FBiH propisuje da, branitelju ili punomoćniku oštećenog koji, nakon što je kažnjen, produži da narušava red, sudija, odnosno predsjednik vijeća može uskratiti daljnje zastupanje na glavnom pretresu i kazniti ga novčanom kaznom do 30.000 KM, te se rješenje o tome, sa obrazloženjem, unosi u zapisnik o glavnom pretresu, a glavni pretres će se prekinuti ili odložiti, dok optuženi ne uzme drugog branitelja i ne pripremi se za odbranu. Naposljetku, odredba člana 263. ZKP FBiH se odnosi na kažnjavanje branitelja zbog nedolaska na glavni pretres i propisuje da, ako branitelj koji je uredno pozvan ne dođe na glavni pretres ili bez odobrenja napusti glavnu raspravu, glavni pretres će se odložiti, a sudija, odnosno predsjednik vijeća pozvat će branitelja da objasni razloge svog nedolaska ili napuštanja glavne rasprave. Na osnovu izjave branitelja sudija, odnosno predsjednik vijeća će utvrditi da li branitelj treba biti kažnjen, pa kada se branitelj u ovakvim slučajevima kažnjava, obavještava se advokatska komora čiji je on član (i ovdje je primjetna nejasnoća u pogledu advokatske komore koju je potrebno obavijestiti – da li je to regionalna ili Federalna advokatska komora?). U stavu 2. ove zakonske odredbe je propisano da sudija, odnosno predsjednik vijeća može kazniti novčanom kaznom do 5.000 KM branitelja koji se nije odazvao na uredan poziv suda za glavni pretres i nije opravdao svoj izostanak ili napuštanje glavne rasprave.

Iako navedene zakonske odredbe djeluju dosta jasno i određeno, te je evidentno da odredbe čl. 257. i 263. ZKP FBiH uključuju i princip postupnosti, odnosno, zahtijevaju da se prije samog kažnjavanja branitelja poduzmu određene radnje, u praksi se ipak pojavljuju dileme u njihovom tumačenju i primjeni. Stoga u nastavku teksta slijedi prikaz prakse Vrhovnog suda FBiH kao odgovor na neke od tih dilema.

2.2. Nedolazak branitelja na glavni pretres ne može se opravdati neplaćanjem troškova zastupanja³

U ovom predmetu je prvostepeni sud temeljem odredbe člana 263. ZKP FBiH kaznio branitelja optuženog novčanom kaznom u iznosu od 2.500 KM, zbog nedolaska na glavni pretres pred tim sudom o kojem je uredno obaviješten, cijeneći da su neopravdani njegovi razlozi nedolaska na glavni

³ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 013463 19 Kž od 27.03.2019. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

pretres. Kažnjeni branitelj je to rješenje osporio žalbom, navodeći da je pogrešna ocjena suda da je njegov izostanak sa glavnog pretresa neopravdan jer je u svojstvu branitelja po službenoj dužnosti optuženog, pismenim putem obavijestio sud da na osnovu odluke Regionalne advokatske komore, neće vršiti poslove odbrane po službenoj dužnosti optuženog, sve dok se ne izmijeni odluka komore, te da mu je uz tu odluku komore dostavljeno i pismeno u kojem je navedeno da se pozivaju kolege članovi te Regionalne advokatske komore da se pridržavaju odluke, poštujući odredbe Kodeksa advokatske etike, a imajući u vidu da advokat čini težu povredu advokatske dužnosti ukoliko ne izvršava odluku komore, te da je prvostepeni sud neosnovano cijenio tu odluku komore kao nezakonitu. Vrhovni sud FBiH je žalbu odbio kao neosnovanu, nalazeći da je ispravno postupio prvostepeni sud kada je razloge nedolaska advokata na glavni pretres ocjenio kao neopravdane, čime su se stekli uvjeti iz člana 263. stav 1. ZKP FBiH za njegovo kažnjavanje. Pri tome je Vrhovni sud FBiH prihvatio argumentaciju prvostepenog suda i naveo „da je nedopustivo da se ranije prispjele i još neisplaćene naknade za odbrane koje advokati kao branioci po službenoj dužnosti pružaju osumnjičenim/optuženim licima u krivičnim postupcima realizuju na način da se naplata njihovih prispjelih potraživanja prema Ministarstvu finansija Vlade...kantona uslovljava neučestvovanjem postavljenih branilaca u aktuelnim krivičnim postupcima, te da to ne može biti opravdan razlog za nepristupanje na glavni pretres“. Također je Vrhovni sud FBiH u svojoj odluci našao da se „takvo uslovljavanje najdirektnije sučeljava sa osnovnim pravom osumnjičenih i optuženih lica na formalnu odbranu, koji imaju pravo na odgovarajući pristup sudu i na efikasan sudski postupak, sa jedne strane, a sa druge strane braniocima, kako to prvostepeni sud opravdano zaključuje, stoje na raspolaganju zakonska sredstva i mogućnost da svoja novčana potraživanja proistekla iz njihovog angažmana kao branilaca po službenoj dužnosti, ostvaruju u odgovarajućem sudskom postupku“. Stoga po ocjeni Vrhovnog suda FBiH, kažnjeni branitelj, „budući da se nalazi na listi advokata koji žele da u krivičnim postupcima budu angažovani kao branioci po službenoj dužnosti osumnjičenim, odnosno optuženim licima, nije imao nikakvog uporišta da svoj nedolazak na zakazani glavni pretres opravda pozivanjem na odluku Regionalne advokatske komore i bez obzira na upozorenje iz te odluke da su svi članovi Regionalne komore dužni da po istoj postupaju“.

2.3. Branitelja koji nije pristupio na glavni pretres, sud mora pozvati da se izjasni o razlozima nedolaska⁴

Kako je i propisano odredbom člana 263. stav 1. ZKP FBiH, sud ne može novčano kazniti branitelja zbog nedolaska na glavni pretres, prije nego ga pozove da objasni razloge nedolaska i nakon što utvrdi da su ti razlozi neopravdani. U konkretnom slučaju, sud je novčano kaznio branitelja jer nije pristupio na glavni pretres u predmetu koji se pred tim sudom vodio protiv optuženog zbog krivičnog djela Ubistvo iz člana 166. stav 1. KZ FBiH, nalazeći da je branitelj bio uredno i blagovremeno pozvan, a svoj nedolazak na pretres nije opravdao niti je obezbijedio adekvatnu zamjenu, budući da optuženi nije bio saglasan da ga zastupa druga advokatica u zamjeni. Prvostepeni sud je u obrazloženju svog rješenja o kažnjavanju branitelja naveo da na predmetno ročište nije pristupio branitelj optuženog (postavljen po službenoj dužnosti), ali da je u zamjenu pristupila druga advokatica, ali da optuženi nije bio saglasan da ona postupa u zamjeni njegovog branitelja, nakon čega je prvostepeni sud napravio pauzu i zatražio od prisutne advokaticе da branitelja optuženog telefonskim putem obavijesti da je dužan pristupiti, pa je advokatica nakon pauze obavijestila sud da joj se branitelj nije javio na telefon, nakon čega je saradnik suda pokušao da ga kontaktira telefonskim putem, ali je telefonski broj branitelja bio nedostupan. Uvažavajući žalbu kažnjenog branitelja, Vrhovni sud FBiH je našao da ovi razlozi pobijanog rješenja dovode u pitanje da li je prvostepeni sud nakon neostvarenog telefonskog kontakta advokaticе u zamjeni sa braniteljem optuženog (u kom kontaktu bi se na traženje suda branitelj obavijestio da je dužan pristupiti i da razlozi koje je navela na ročištu prisutna njegova pripravnica - da je u drugom predmetu pred drugim sudom imao zakazan pretres na isti dan), imao pouzdanu činjeničnu podlogu za utvrđenje u konkretnom slučaju odlučne činjenice da li se kažnjeni branitelj iz neopravdanih razloga nije odazvao na glavni pretres, te da je prvostepeni sud pogriješio kada nije dosljedno postupio po odredbi člana 263. stav 1. ZKP FBiH, kojom je predviđeno da će u ovakvom slučaju predsjednik vijeća pozvati branitelja da objasni razloge svog nedolaska i da će na osnovu te izjave utvrditi da li branitelj treba biti kažnjen. Pri tome, Vrhovni sud FBiH je imao u vidu argumentaciju iz žalbe kažnjenog branitelja koja se odnosi na činjenice da je žalitelj dan prije predmetnog ročišta obezbjedio braniteljicu u zamjeni koja je i pristupila na navedeno ročište, zatim da su njegova kćerka i unuka u relevantnom periodu bolovalе od virusa COVID – 19, te da je on sa

⁴ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 35965 22 Kž 13 od 16.02.2022. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

njima bio često u kontaktu, zbog čega je tri dana bio u samoizolaciji i nije napuštao svoj stan te je zaključio da žalbeni navodi kažnjenog branitelja i argumentacija koja proističe iz cjelokupnog sadržaja žalbe i iz dokaza koji su priloženi uz nju, opravdano ukazuju da prvostepeni sud svoj zaključak da su ispunjeni uvjeti za kažnjavanje branitelja iz člana 263. stav 2. ZKP FBiH, u odsustvu njegovog ličnog izjašnjenja, ni u kom slučaju nije mogao temeljiti isključivo na izjašnjenju na glavnom pretresu prisutne pripravnice iz njegovog advokatskog ureda, pogotovu što su ti navodi po svom sadržaju u potpunoj suprotnosti sa razlozima koje je kažnjeni advokat istakao u svojoj žalbi, zbog čega je dovedena u pitanje pravilnost činjeničnog stanja utvrđenog pobijanim rješenjem.

2.4. Kašnjenje branitelja na glavni pretres nije situacija koja potpada pod primjenu odredbe člana 263. ZKP FBiH

Odredba člana 263. ZKP FBiH odnosi se isključivo na nedolazak branitelja na glavni pretres, pa onda ta odredba neće biti primjenjiva na slučaj kašnjenja branitelja na glavni pretres. U jednom od predmeta riješenih u žalbenom postupku pred Vrhovnim sudom FBiH⁵, prvostepeni sud je kaznio branitelja novčanom kaznom zbog kašnjenja na glavni pretres u trajanju od 35 minuta, pozivajući se na odredbu člana 263. ZKP FBiH. Međutim, kako je već rečeno, ta odredba se odnosi na kažnjavanje branitelja u slučaju njegovog nedolaska na glavni pretres i posljedičnog odlaganja glavnog pretresa, ili u slučaju kada branitelj bez odobrenja napusti glavni pretres. U konkretnom slučaju prvostepeni sud u obrazloženju pobijanog rješenja nije dao razloge zbog čega smatra da je upravo ova zakonska odredba primjenjiva kada je riječ o kašnjenju branitelja, s obzirom da je branitelj pristupio na glavni pretres i isti je održan. Pri tome se prvostepeni sud pozvao na obavezu predsjednika vijeća da se stara o održavanju reda u sudnici i dostojanstvu suda, kao i da predsjednik vijeća može kazniti sve učesnike u postupku zbog narušavanja reda i procesne discipline, ali te obaveze i ovlaštenja predsjednika vijeća propisane su članom 257. ZKP FBiH. Stoga je Vrhovni sud FBiH u svojoj odluci ukazao da upravo ova odredba najprije propisuje obavezu predsjednika vijeća da upozori učesnike u postupku (dakle i branitelja) u slučaju narušavanja reda i procesne discipline, pa tek ako upozorenje bude bezuspješno, predsjednik vijeća može narediti da se osoba udalji iz sudnice i

⁵ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 27292 17 Kž 5 od 02.10.2017. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

kazni novčanom kaznom. Kako iz zapisnika o glavnom pretresu (na koji je branitelj zakasnio), ne proizilazi da je predsjednik vijeća najprije upozorio imenovanog branitelja prije nego ga je novčano kaznio, Vrhovni sud FBiH je našao da pobijano rješenje ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama i da je time učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH, kao i bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKP FBiH, s obzirom da iz obrazloženja pobijanog rješenja proizilazi da prvostepeni sud nije cijenio izjašnjenje branitelja o kašnjenju, čime je povrijeđeno i pravo na odbranu branitelja.

U sličnoj procesnoj situaciji⁶ razmatranoj u žalbenom postupku pred Vrhovnim sudom FBiH, branitelju optužene je izrečena novčana kazna zbog kašnjenja na glavni pretres u trajanju od deset minuta. Prvostepeni sud je naveo da je na prethodnom glavnom pretresu bio usaglašen termin za nastavak glavnog pretresa, da je branitelj, svoje kašnjenje opravdao gužvom u saobraćaju, ali je sud našao da je takav njegov razlog neopravdan i da je svojim ponašanjem narušio procesnu disciplinu, pri čemu je predsjednik vijeća cijenio veliki interes javnosti za konkretan predmet, zatim da je u sudnici bio prisutan veći broj novinara, te da se na glavni pretres odazvalo sedam svjedoka (od devet pozvanih, pri čemu je jedan svjedok zbog lošeg zdravstvenog stanja morao biti doveden putem sudske policije), te je zaključio da su ispunjeni uvjeti za kažnjavanje branitelja predviđeni članom 263. ZKP FBiH, pri čemu je u uvodu pobijanog rješenja navedeno da je prvostepeni sud kao pravni osnov za donošenje predmetnog rješenja naveo odredbu člana 257. stav 3. ZKP FBiH.

Vrhovni sud FBiH je našao osnovanim žalbeni navod kažnjenog branitelja da navedene zakonske odredbe propisuju potpuno dvije različite činjenične i procesne situacije i da nije bilo mjesta njihovoj istovremenoj primjeni u konkretnoj pravnoj stvari navodeći: "Naime odredba člana 257. stav 3. ZKP FBiH propisuje ovlaštenje suda u situaciji kada je branilac uredno pristupio na glavni pretres, dakle kada su ostvarene procesne pretpostavke za održavanje istog, a tužilac, branilac, oštećeni, zakonski zastupnik, punomoćnik oštećenog, svjedok, vještak, tumač ili drugo lice koje prisustvuje glavnom pretresu ometa red ili se ne pokorava naređenjima sudije ili predsjednika vijeća (koji u tom slučaju ima ovlaštenje da iste najprije upozori, pa ukoliko upozorenje bude bezuspješno, da ih udalji iz sudnice i kazni novčanom kaznom do 10.000,00 KM). S druge strane odredba člana 263. ZKP FBiH propisuje ovlaštenje suda kada nisu ni ispunjene procesne pretpostavke

⁶ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 027292 17 Kž 7 od 19.12.2017. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

za održavanje glavnog pretresa usljed nedolaska branioca na glavni pretres (iako je uredno pozvan), ili ako je branilac bez odobrenja napustio glavnu raspravu (u kom slučaju će se glavni pretres odložiti, a zatim će sudija ili predsjednik vijeća pozvati branioca da objasni razloge svog nedolaska ili napuštanja glavne rasprave, pa će tek nakon izjave branioca, sudija odnosno predsjednik vijeća utvrditi da li branilac treba biti kažnjen). U konkretnom slučaju branilac optužene ... nije ometao red, niti se odbijao pokoravati naređenjima predsjednika vijeća, odnosno nije propustio doći na glavni pretres, niti je pak napustio glavni pretres, već je na glavni pretres pristupio sa zakašnjenjem od 10 minuta, a sve zbog gužve u saobraćaju (kako je to branilac objasnio na glavnom pretresu), pa slijedom toga sud se nije ni mogao pozivati na odredbu člana 257. stav 3. ZKP FBiH kao pravni osnov za donošenje osporenog rješenja.”

Također je Vrhovni sud FBiH u ovoj odluci našao da “kod okolnosti da je branilac na zakazani glavni pretres zakasnio deset minuta, prvostepeni sud je bio u obavezi iznijeti određene i jasne razloge zbog čega kašnjenje branioca u tolikom vremenu (pogotovo ako je do njega došlo usljed gužve u saobraćaju kako je to branilac izjavio), sud ocjenjuje kao neopravdan razlog, te da je time narušio procesnu disciplinu u tom stepenu da je bilo neophodno braniocu izreći novčanu kaznu...”, pa je zbog tog propusta prvostepeni sud učinio bitnu povredu propisanu odredbom člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH.

2.5. Napuštanje glavnog pretresa⁷

U ovom predmetu je kažnjeni branitelj, osporavajući prvostepeno rješenje zbog novčane kazne koja mu je izrečena zbog napuštanja glavnog pretresa, u žalbi naveo da on nije napustio glavni pretres obzirom da je prethodno zatražio izuzeće predsjednika sudećeg vijeća, uslijed čega se glavni pretres i nije mogao nastaviti, pa da je slijedom toga, odlazak branitelja sa glavnog pretresa sasvim „legalan“. Rješavajući po toj žalbi, Vrhovni sud FBiH je našao da iz zapisnika o glavnom pretresu slijedi da je kažnjeni branitelj zatražio izuzeće predsjednika sudećeg vijeća i napustio glavni pretres, prije nego što je predsjednik vijeća konstatirao da se uslijed podnesenog zahtjeva za izuzeće prekida svaki rad na tom predmetu dok se ne odluči o zahtjevu i prije nego je objavio da stranke mogu napustiti sudnicu. Imajući u vidu odredbu člana 254. stav 1. ZKP FBiH kojim je propisano da sudija odnosno

⁷ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 008442 18 Kž 17 od 26.06.2018. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

predsjednik vijeća rukovodi glavnim pretresom, Vrhovni sud FBiH je našao da žalbeni navodi da se glavni pretres nije mogao nastaviti zbog podnesenog zahtjeva za izuzeće pa je uslijed toga odlazak kažnjenog branitelja „legalan“, ne dovode u pitanje pravilnost zaključka prvostepenog suda da je kažnjeni branitelj napustio glavni pretres bez pitanja i odobrenja predsjednika vijeća.

2.6. Nedolazak optuženog na glavni pretres ne opravdava nedolazak branitelja na taj pretres, kao ni okolnost da branitelj postupa u drugom predmetu⁸

Osporavajući prvostepeno rješenje kojim je kažnjen zbog nedolaska na glavni pretres, branitelj je u ovom predmetu žalbom ukazao da je pogrešan zaključak prvostepenog suda o tome da je zbog njegovog nedolaska glavni pretres odložen, budući da na taj glavni pretres nije pristupio ni optuženi, pa da time nisu ni bili ispunjeni uvjeti za otvaranje glavnog pretresa, koji se zbog toga morao odložiti u smislu člana 261. stav 1. ZKP FBiH. Vrhovni sud FBiH je u svojoj odluci utvrdio da okolnost da na glavni pretres nije pristupio ni optuženi, zbog čega bi glavni pretres svakako bio odložen, ne može predstavljati opravdanje branitelju za nedolazak na taj glavni pretres, odnosno, opravdanje za nepoštivanje suda propustom da taj sud obavijesti o razlozima nedolaska ili da odredi sebi zamjenu za slučaj nemogućnosti pristupanja na glavni pretres, “a ovo tim više što procesni zakon jasno razgraničava posljedice koje nastaju usljed nedolaska optuženog na glavni pretres od posljedica koje proizilaze za advokata koji neopravdano izostane sa glavnog pretresa”.

U istom predmetu, Vrhovni sud FBiH je utvrdio da je pravilan i sasvim utemeljen zaključak prvostepenog suda da razlozi koje je naveo kažnjeni branitelj za nedolazak na glavni pretres, nisu opravdani ni zbog toga što u situaciji kada je kažnjeni branitelj bio obavezan da prisustvuje glavnom pretresu u drugom krivičnom predmetu istog dana u 08,40 sati, (a predmetni glavni pretres na koji nije pristupio bio je zakazan u 09,00 sat), on je bio dužan da ili osigura drugog advokata koji će prisustvovati umjesto njega na glavnom pretresu o kojem je riječ, ili da o nemogućnosti svog prisustva na taj glavni pretres blagovremeno obavijesti sud, pa je slijedom toga, prvostepeni sud pravilno cijenio sve te okolnosti, i s tim u vezi pravilno primijenio odredbu člana 263. stav 1. ZKP FBiH.

⁸ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 027292 18 Kž 10 od 15.02.2018. godine

2.7. Kažnjavanje zbog narušavanja reda i procesne discipline⁹

U ovom predmetu je kažnjeni branitelj, osporavajući prvostepeno rješenje kojim je kažnjen novčanom kaznom i uskraćivanjem daljeg zastupanja optuženog zbog ometanja reda na glavnom pretresu pred tim sudom, odnosno, zbog nepokoravanja naređenjima predsjednice vijeća za održavanje reda, žalbom tvrdio da nije tačno da se obraćao sudu obezvređujućim tonom kao i ostalim učesnicima u postupku, da je njegovo ponašanje obezvrijedilo sve učesnike u postupku pa i sud, da se podrugljivo i nepristojno obraćao sudu, da se bez odobrenja obraćao osobama u publici ili bilo kome, da ničim nije zbunjivao svjedoka M.V., nego da je kulturno i pristojno koristio prava koja mu kao branitelju daje zakon, da nikome nije prijetio, „posebno u vezi legitimnog prava na prigovor“, niti da je tužiteljica zbog njega kako je to navedeno u pobijanom rješenju „izgubila koncept ispitivanja“, zatim da je „blasfemična“ tvrdnja da je uzrujao svjedoka, da je na obezvrijeđujući način tražio pauzu, da je govorio povišenim i podrugljivim tonom, da se raspravljao i „neuvažavao“, niti da se izderao na predsjednicu vijeća i da je naređivao optuženom povišenim tonom, nego da je samo tražio od optuženog da mu pomogne u pisanju. Vrhovni sud FBiH je te žalbene navode odbio kao neosnovane, nalazeći da je prvostepeni sud naveo detaljne i jasne razloge za svoj zaključak o neophodnosti kažnjavanja branitelja novčanom kaznom i uskraćivanjem daljeg zastupanja optuženog, a ti razlozi su zasnovani na navodima iz zapisnika o glavnom pretresu pred prvostepenim sudom, zbog čega suprotne (naprijed navedene) tvrdnje branitelja, nisu prihvatljive. Također je Vrhovni sud FBiH neprihvatljivim ocijenio i žalbene navode kažnjenog branitelja da je kao branitelj optuženog, postupao u okviru zakonskog prava optuženog na „učinkovitu odbranu“. S tim u vezi je Vrhovni sud FBiH naveo: “Naime, prema odredbi člana 256. stav 1. ZKP FBiH, dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća je da se stara o održavanju reda u sudnici i dostojanstvu suda, pa je s tim u vezi, obaveza svih učesnika u sudskom postupku, a time i branitelja, da svoja procesna prava ostvaruju na način kojim se ne ometa red i ne narušava dostojanstvo suda, što podrazumijeva korektno i pristojno ponašanje prema svima koji su prisutni u sudnici, pa se ponašanje suprotno tome, kakav je i konkretan slučaj, ne može pravdati potrebom za „učinkovitom odbranom“, kako to žalitelj pogrešno smatra. Drugim riječima, procesne radnje koje na raspolaganju imaju stranke, moraju se provoditi tako da se njima ne narušava autoritet suda i moraju biti u

⁹ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 008730 20 Kž 2 od 01.06.2020. godine

Božidarka DUGONJIĆ,

KAŽNJAVANJE BRANITELJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U PRAKSI
VRHOVNOG SUDA BIH (35-52)

skladu sa odlukama suda donesenim temeljem ovlaštenja iz člana 256. stav 1. ZKP FBiH, pa kada to ponašanje, u konkretnom slučaju braniteljevo, pređe granicu vršenja braniteljske dužnosti na način kako je to učinjeno na glavnom pretresu pred prvostepenim sudom, onda nisu prihvatljivi žalbeni navodi da je zbog njegovog kažnjavanja novčanom kaznom i uskraćivanjem daljeg zastupanja optuženog...na glavnom pretresu, povrijeđeno pravo optuženog na odbranu, odnosno, pravo na pravično suđenje.“

2.8. Sadržaj izreke i obrazloženja rješenja o kažnjavanju branitelja¹⁰

Izreka odluke o kažnjavanju branitelja mora da bude jasna i razumljiva, tako da se iz iste može vidjeti za koje konkretne radnje se branitelj kažnjava, a obrazloženje te odluke mora biti u saglasnosti sa izrekom, te sadržavati jasne i određene razloge o svim odlučnim činjenicama. U konkretnom predmetu koji je Vrhovni sud FBiH razmatrao po žalbi, utvrđeno je da je u izreci pobijanog rješenja navedeno da se branitelj kažnjava zbog narušavanja reda i procesne discipline (dakle, iz osnova člana 257. stav 3. ZKP FBiH), ali da pri tome nisu određeno navedene radnje koje predstavljaju narušavanje reda i procesne discipline, niti je navedeno kada je branitelj te radnje zbog kojih se kažnjava preduzeo, zbog čega je izreka pobijanog rješenja nerazumljiva. Pored toga, ni u obrazloženju pobijanog rješenja nije tačno navedeno koje radnje branitelja na glavnom pretresu su predstavljale narušavanje procesne discipline, odnosno, za koje radnje je branitelj kažnjen, nego je samo prepisan tok dijela glavnog pretresa, bez određenog i tačnog navođenja i preciziranja radnji koje su predstavljale narušavanje procesne discipline, zbog čega su tim rješenjem počinjene bitne povrede odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH.

¹⁰ Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 008730 19 Kž od 29.05.2019. godine

Zaključak

Kažnjavanje branitelja u krivičnom postupku pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine, zahtijeva od sudova pravilnu i dosljednu primjenu relevantnih zakonskih odredbi. Evidentno je da je u te zakonske odredbe ugrađen princip postupnosti, tako da prije odluke o kažnjavanju branitelja moraju biti ispunjeni prethodni, zakonom propisani uvjeti, o kojima je kroz praktične primjere bilo riječi u ovom tekstu. Pri svemu tome, potrebno je da sudovi imaju na umu da je prilikom kažnjavanja branitelja neophodno uspostaviti i pravilan balans između potrebe da se zaštiti autoritet i dostojanstvo suda i onih izjava branitelja koji predstavljaju dozvoljenu kritiku sudskog odlučivanja sa stanovišta struke i u tom kontekstu prepoznati razliku između kritike i uvrede. S druge strane, čak i ako se radi o korištenju procesno dopuštenih radnji koje na raspolaganju imaju branitelji tokom krivičnog postupka, one ne smiju preći granice vršenja braniteljske dužnosti na način koji je neprimjeren i nepristojan, odnosno, kojim se ometa red u sudnici i narušava dostojanstvo suda. Naposljetku, pismeno izrađena odluka o kažnjavanju branitelja mora da sadrži pravilan pravni osnov kažnjavanja branitelja, te da u izreci bude jasna i određena, a u obrazloženju argumentirana u pogledu svih odlučnih činjenica.

Izvori:

1. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Službene novine FBiH broj: 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14, 74/20;
2. *Zakon o advokaturi FBiH*, Službene novine FBiH broj: 25/2002, 40/2002, 29/2003, 18/2005, 68/2005 i 42/2011;
3. *Odluka ESLJP Radobuljac protiv Hrvatske od 28.06.2016. godine*, zahtjev broj 51000/11;
4. *Odluka Ustavnog suda BiH broj AP – 520/10 od 24.05.2013. godine*;
5. *Odluka Ustavnog suda BiH broj AP-1817/17 od 22.05.2019. godine*;
6. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 013463 19 Kž od 27.03.2019. godine*;
7. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 35965 22 Kž 13 od 16.02.2022. godine*;
8. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 27292 17 Kž 5 od 02.10.2017. godine*;

9. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 027292 17 Kž 7 od 19.12.2017. godine;*
10. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 008442 18 Kž 17 od 26.06.2018. godine;*
11. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 027292 18 Kž 10 od 15.02.2018. godine;*
12. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 008730 20 Kž 2 od 01.06.2020. godine;*
13. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 008730 19 Kž od 29.05.2019. godine.*